

پرسش و پاسخ از محضر استاد آیت الله عزالدین زنجانی

درباره شبیه‌سازی

سؤالاتی را در رابطه با شبیه سازی طرح فرموده بودید؛ با دقت در اطراف مسئله، آنچه به نظر قاصر رسید، به ترتیب مکتوب پاسخ داده می شود. العلم عندالله سبحانه و تعالی و علیه التوکل:

۱. آیا مطالعات ژنتیکی شبیه سازی انسان، از نظر شرعی جایز است یا نه؟ آیا جامعه پزشکی مسلمان، مجاز هستند وارد مطالعه این شیوه علمی شوند یا صبر کنند تا دیگران تجربه نموده و از نتایج آن بهره مند شوند؟

ج ۱: بنابر اصل اباحه، مطالعه کردن در شبیه سازی انسان اشکالی ندارد. و این که بعضاً به آیه ۱۱۹ سوره نساء (ولأمرنهم فلیغیّرن خلق الله) تمسک می شود که این کار تغییر در خلقت و جایز نیست، درست به نظر نمی رسد؛ چه این که اولاً، مراد از تغییر خلق الله در روایات وارده، به امر خدا یا دین خدا تفسیر شده، یعنی امر خدا به خداپرستی که از فطرت پاک توحیدی انسان نشئت می گیرد، نهاده شده و ربطی به موضوع فوق ندارد. و ثانیاً، خود شبیه سازی تغییر در خلقت نیست؛ بلکه استفاده از خلقت و بهره گیری از امکانات موجود در خود انسان است و این دلیل بر عظمت خداست که بشر با پیشرفت علوم به رمز و رازهای نهفته در انسان پی می برد؛ مثل کشف اتم که یک کشف بسیار بزرگی است. گرچه بعضی آن را مورد سوءاستفاده قرار داده اند، ولی باید جلوی سوءاستفاده را گرفت، نه اصل قضیه را. پس هیچ دلیل قرآنی و غیر قرآنی بر منع چنین کاری نداریم و مجازاتی هم ندارد.

۲. بر فرض جواز تحقیقات شبیه سازی، آیا همانندسازی فی نفسه، جایز است؟

ج ۲: شبیه سازی انسان فی حد نفسه اشکالی ندارد، مگر این که یکی از عناوین محرمه بر او منطبق شود مثل مفسد فی الارض یا جانی بالفطره که در طول تاریخ به وجود آمده اند.

۳. از نظر علمی تفاوتی میان شبیه سازی انسانی و درمانی وجود ندارد؛ زیرا در هر دو مورد از یک تکنیک استفاده می شود. تفاوت اساسی در هدف است. به این معنا که در شبیه سازی درمانی پس از اجرای تکنیک و گرفتن سلول های بنیادی، جنین به وجود آمده، از میان برده می شود؛ حال آن که در شبیه سازی انسانی، جنین شکل گرفته تا مرحله به دنیا آمدن و کمال، نگه داشته می شود. اینک سؤال این است که آیا می توان به استناد هدف، شبیه سازی درمانی را مجاز و انسانی را حرام شمرد؟

ج ۳: وقتی ما در اصل شبیه سازی دلیلی بر حرمت نداریم، چه شبیه سازی انسانی و یا درمانی فرق نخواهد کرد و اشکالی ندارد.

۴. عالمان اهل سنت میان شبیه سازی درمانی و انسانی تفاوت می گذارند و اولی را مجاز و دومی را حرام می دانند؛ اما بسیاری از مخالفان شبیه سازی در غرب از جمله کاتولیک ها این تفاوت را نادرست و مبتنی بر سوءفهمی عمیق می دانند. آنان از این جهت تفاوتی در حکم میان این دو نوع قائل نمی شوند. به نظر شما منطقیاً چنین تفاوتی پذیرفتنی است؟ چرا؟

ج ۴: ادله عالمان اهل سنت ذکر نشده تا بررسی شود. ضمناً در قرآن منشأ انسان را منحصر به منی نمی داند؛ بلکه قبل از منی خاک است: (و من آیاته ان خلقکم من تراب ثم اذا انتم بشر تنتشرون) (سوره روم، آیه ۲۰). و بعید به نظر نمی رسد روزی بشر همین سلول ها را از خاک کشف کند، و روایاتی که در علائم آخرالزمان آمده و تصریح دارد که بشر به آنچه دلش می خواهد دست خواهد یافت به جز مرگ، این حقیقت را تأیید می کند.

۵. در میان اهل سنت نسبتاً اجماعی بر ضد شبیه سازی وجود دارد و این کار حرام شمرده می شود؛ حال آن که در میان عالمان شیعه چنین اتفاق نظری وجود ندارد. به نظر شما آن اجماع موجه است؟ یا این که اختلاف رأی؟

ج ۵: همان طور که در کتب اصول مقرر شده، اجماع در نزد خاصه یک معنای خاص و با دیدگاه عامه فرق دارد، و اجماع در نزد خاصه هم معلوم نیست.

۶. شبیه سازی مردگان - در صورت امکان - چه حکمی دارد؟ آیا شبیه سازی دانشمندان بزرگ و نوابغ سیاسی و علمی که زنده نیستند، جایز است؟

ج ۶: چنانچه امکان عملی داشته باشد، دلیلی بر عدم جواز نداریم.

۷. انتساب فرد پدید آمده از طریق شبیه سازی، به چه کسی است؟ آیا او فرزند صاحب سلول یا برادر دوقلوی او است؟ در مورد زنی که نسخه بدل در رحم وی پرورش یافته است، آیا جنین، فرزند او نیز محسوب می شود؟

ج ۷: گرچه فرد پدید آمده، به نحو متعارف نیست که شبیه سازی شده، ولی عرفاً به او عنوان تولد صدق می کند و این عنوان هم به صاحب سلول و هم رحم پرورش شده صدق می کند.

۸. آیا جاری کردن عقد نکاح بین زن و مرد نامحرمی که در این عملیات (شبیه سازی) مورد استفاده قرار می گیرند، لازم است یا خیر؟

ج ۸: پس در صدق عنوان ولد قهراً سایر احکام هم جاری است.

۹. آیا سلول بارور شده مرد را بعد از طلاق یا فوت او قبل از انقضای عده، می توان در رحم همسر تزریق کرد یا خیر؟ و در این صورت حکم ارث چگونه خواهد بود؟

ج ۹: فرقی بین زمان فوت و بعد از فوت نیست. نظیر این مسئله , آن است که اگر منی مرد را در محل خاص طبی حفظ کنند و پس از مرگ شوهر در رحم همسرش قرار دهند که عنوان ولد بر او صدق می کند؛ منتها در این فرض ارث بردن چنین نوزادی محل اشکال است, ولی سایر عناوین صدق می کند.

۱۰. حکم نوزادی که از سلول زن دیگری شبیه سازی شده, چیست؟ آیا فرزند متولد شده, دو مادر دارد یا یک مادر؟

ج ۱۰: یک مادر دارد؛ چون عنوان تولد از دومی است و نه از اولی.

۱۱. ازدواج فرد شبیه سازی شده با فرزندان صاحب سلول, چه حکمی دارد؟

ج ۱۱: چون با صدق عنوان تولد انتساب به شخص روشن می شود, قهراً سایر عناوین هم به تبع آن صدق می کند.

۱۲. نیرومندترین استدلال بر ضد شبیه سازی انسانی آن است که این کار بنیان خانواده را به هم خواهد ریخت و این کار با مصالح کلی اسلام ناسازگار است. نظر شما در مورد این دلیل و کارایی آن چیست؟

ج ۱۲: البته وقتی بنیاد خانواده مورد مخاطره قرار می گیرد که انسان شبیه سازی شده جزء خانواده حساب نشود, ولی اگر جزء خانواده حساب شد, قهراً پیامدهای آن هم برطرف می شود. والحمدلله اولاً و آخراً.